

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In D. Petri Apostoli Epistolam Vtranqve, Heinrychi
Bullingeri Commentarius**

Bullinger, Heinrich

Tigvri, 1534

Cap. II.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36052

COMMENT. IN I. EPIST.

nouæ institutum, & spem uitæ posthac nunq̃ terminandæ. Ita uides quæ fuerit Apostolis ratio prædicandi euangelij peculiaris, & quàm longe lateq̃ ab hac absint istorum Decreta qui Apostolico nomine gaudent, apostolicam autem doctrinam proscribunt & persequuntur.

Cap. II.

Proinde deposita omni malitiâ & omni dolo & simulationibus & inuidentijs & omnibus obreftationibus ut modo nati infantes, lac illud rationale ac doli experts appetite, ut per illud subolefcatis. Siquidem gustastis quod benignus sit Dominus, ad quem accedentes qui lapis est uiuus, ab hominibus quidem reprobatus apud Deum uero electus & preciosus, ipsi quoq̃ uelut uiui lapides ædificemini, domus spiritalis, sacerdotiũ sanctum, ad offerendũ spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

Eodem & hæc pertinent quo superiora, sed eandem rem dicit, sed mutata orationis figura. Perstat enim in cœpta metaphora siue allegoria, docens quid renatos deceat. Illud porrò aliud non est quàm institutio in sanctimonia et innocentia uitæ. Ad hanc uero institutionem illatione defertur. Quasi dicat
Proinde

Proinde cum per doctrinam euangelicam nuper generatione cœlesti estis renati, adeoq; pueri et infan-
tuli Dei effecti, æquū est ut pueros imitati sanctos,
scelera quæuis deponatis, in primis autem malitiam, ^{De his ad}
dolum, hypocrisim, inuidiam, et obreftationem, ^{Roma. 1.} ma-
ximas Christianæ religionis pestes. Ab his uitijs puri
sunt infancium affectus. Vnde in euangelio legimus
Dominum, adducto in medium discipulorū infantulo
humilitatem animi eius docuisse exemplo. Matthæus
enim in capite 8. Contendentibus (ait) discipulis,
Quis maximus esset in regno cœlorum, statuit Iesus
puellum in medio illorum & dixit, Amen dico uobis ^{Rom. 15.}
nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli non ^{1. Cor. 14.}
ingrediemini in regnum cœlorum &c. Huc nimirum
allusit apostolus Petrus, qui & allegoriam de Lacte
ex 66. Isaie transumpsit, ibi enim legimus, Letamini
cum Hierusalem, & cum ea exultate omnes qui dili-
gitis eam. Sugetis enim & saturabimini de mamma
consolationis eius: sugetis & delectabimini ab uber-
tate gloriæ eius. Consolans enim ecclesiam propheta
de restitutione eius uerba facit, inter quæ lactis memi-
nit, hoc est donorum spiritus sancti, cœlestis sapien-
tiæ, euangelij & genij diuini. Inest enim lacti quidam
ueluti genius qui in pueros per ubera ferè transfun-
ditur. Petrus ergo à corpore ad animum transiens
notas quasdam addidit per quas intelligemus, de quo

lacte loqueretur, nimirū illo quo de Isaias. Notæ sunt
 λογικὸν καὶ ἄδολον rationale & doli expers.
 Hoc est, Dum iubeo lac appetatis non corporis aut
 humanum inferens genium, intelligo, sed rationale
 id est spirituale, & doli expers id est sincerum, ipsam
 inquam intelligo sinceritatem spiritum & animi in-
 tegratam. Et quemadmodum pueri non semper sunt
 pueri, neq; semper lacte uiuunt materna, sed adole-
 lesunt aliquando: ita nolim uos semper esse pueros,
 sed grandescere donec perueniatis ad mensuram æta-
 tis plene adultæ Christi, ut Paulus dicit ad Ephesios 4.
 Atq; his ad hunc modum absolutis, calcar admouet
 currentibus. Addit enim, Atq; hoc quidem facietis,
 siquidē gustastis ὅτι χριστὸς ὁ κύριος, hoc est, quod
 benignus siue comis & humanus sit Dominus. Tantæ
 enim uirtutis est illud cœleste nectar, cognitio uideli-
 cet Dei et Euangelij eius, ut qui de eo semel gustarint
 eius desiderio sic capiantur ut prorsus in alios mutati
 subinde sese in fide & rerum diuinarum studio supe-
 rare contendant atq; indies magis magisq; ardeant
 amore & studio rerum cœlestiū. Mutauit autē &
 hanc sententiā ex Psal. 33. Hæc de priore allegoria,
 cui protinus posteriōrē de spiritali associat ædificio,
 nec aliud hac ipsa docens quā quod superiori do-
 cuerat, Christianos decere sanctimoniam. Ceterum
 maxima breuissimis uerbis immiscuit mysteria: sen-
 sus

sus tamen planus est, hic, lubet credentes Christū accedant, hoc est Christo fidant, sese per fidem sanctificent, ut templum ac sacerdotes Dei esse possint, qui spirituales Deo offerant hostias, id est cui sanctimonia & puris litent precibus. Principio autem utitur accedendi uerbo, sed per metaphoram sicut & Paulus ad Hebræ. 11. Oportet accedentē ad Deum credere. Neq; enim pedibus accedimus ad Deum, sed animo. Promde accedere significat credere, & sese Deo dedicare. Deinde per eandem metaphoram appellat ^{Christus} Christum lapidem, sed tropum exponens ipse uiuum ^{lapis uiuus.} addit. Lapis enim dicitur propter soliditatem ac ueritatem fidemq; infallibilem, sed uiuus additur, ne quis tropum nesciret. Hic aut de reprobatione & precio Lapidis huius quædam inserit, de quibus paulò post clarius ac copiosius dicet. In præfemiarum ad institutum suum properans subiungit, Ita porro ad hunc lapidem uiuum debetis accedere, ut ipsi quoq; ueluti lapides uiui superædificemini. Et ne quis nesciret de quo loqueretur edificio, sese exponens dicit, Sic autē uolo ista intelligi, ut ipsimet illud sitis edificiū, uerum Dei templum, domus spiritualis adeoq; & sacerdotiū sanctum, id est sacerdotes sancti, qui in spiritali templo, spirituales offeratis hostias, hoc est uosipsos fide Christi sanctificatos. Hæc enī hostia per fidē Christi sic oblata Deo placet. Videntur autem hæc decerpta

Ephes. 2.

esse ex 66. cap. Isaia. In eo enim cap. docet propheta Deum & Templum & sacrificia, & sacerdotes repudiaturū, delecturum uero templum sacrificium & sacerdotiū nouum. Templum Dei nos sumus qui Deo fidimus 1. Cor. 3. & 2. Cor. 6. Quin & Isaia Dei uerba recensens dicit, Ad quem autem respiciam nisi ad afflictum spiritu, & trementē sermones meos? Quasi dicat: Ego uero aliud templum mihi elegi, corda sanctorū. Sacerdotes porro in hoc templo sunt quotquot Christo fidunt. Isaia enim in eo quem iam citauimus loco, Et assumam (ait) ex eis (intelligit Genibus) in sacerdotes & leuitas. Sacrificiū aut quod hoc offeret Deo sacerdotium, spirituales sunt hostiæ, nō corporeæ aut uisibiles, beluinae aut materia constantes terrena, sed cœlestes spiritualesq;. Egregie enim Paraphrastes, Vt (inquit) Deus spiritus est, non corpus, ita spiritualibus hostijs delectatur: ne quid desideretis Mosi ritus per euangelium Christi iam antiquatos: pro uarijs animantium generibus mactatis affectus mundanos brutosq;, libidinē, superbiam, iram, inuidiam, uindictæ cupiditatem, luxum, auaritiam, pro thymiamate puras preces è syn-ceri pectoris ara subuolantes in cœlū. Hæc Paraph. Recte ergo collegerūt ex hoc loco nostri sæculi Theologi, omnes Christianos esse sacerdotes: sed sinistrius intellexere tumultuosuli quidam, qui non uocati non electi

electi nec in scripturis docti uersatiq; ad fastigium
ascenderunt euangelisticum, sumentes sibi docendi
authoritatē in ecclesia, quam tamē in populo Christi
nemo sibi priuata autoritate arrogaret, nisi is (ut
Paulus dicit) qui à Deo uocatur quemadmodum Aa-
ron. Et sanè aliud est esse sacerdotem Dei, aliud esse
ministrum ecclesiæ Dei. Loquimur autem de officio.
Sed de his copiosius disputatum in epistola ad He-
breos, ubi & de Sacrificio Christianorum maxime in
cap. 13. sicut & ad Romanos cap. 12. & 15. differe-
tur. Hic uero mihi temperare non potui, quin ele-
gantissimos Aur. Prudentij uersus de sacerdotio &
sacrificio Christianorum, pijsime conscriptos hisce
inserirer Commentarijs. Verba autem sunt Romani
martyris, qui post longam de Deo disputationem in
hunc modum subdit,

Cognostis ipsum, nunc colendi agnoscite
Ritum modumq; quale sit templi genus,
Que dicari sanxerit donaria,
Que uota poscat, quos sacerdotes uelit,
Quod mandet illic nectar immolarier.
Aedem sibi ipse mente in hominis condidit
Viua serenam sensualem stabilem
Solui incapacem posse nec destructilem,
Pulchram uenustam præminentem culmine,
Discriminatis illitam coloribus.

Christia-
norum
templum
& sacrifi-
cium.

COMMENT. IN I. EPIST.

Illic sacerdos stat sacro in limine
 Foresq; primas uirgo custodit fides,
 Innexa crines uinculis regalibus,
 Poscit litari uictimas Christo & patri
 Quas scit placere candidatas simplices.
 Fromis pudorem cordis innocentiam
 Pacis quietem castitatem corporis
 Dei timorem regulam scientie,
 Ieiuniorum parcitatem sobriam
 Spem non iacentem semper & largam manum.
 Ex his amœnus hostijs surgit uapor
 Vincens odorem balsami thuris croci
 Auras madentes Persicorum aromatune
 Sublatus inde cœlum adusq; tollitur
 Et prosperatum dulce delectat Deum.
 His obsecro quid poterat uel excogitari quadrantius
 Videtur omnino sanctus Dei martyr data opera præ-
 sentē Petri locū exposuisse : sed pergitur ad cætera.
 Propterea cōtinet scriptura, Ecce pono
 in Zion lapidē summū angularem, ele-
 ctum, preciosum, qui credet in eū nō pu-
 defiet. Vobis igit̃ preciosus est qui credi-
 ditis : cæterum ihs qui nō credunt, lapis
 quem reprobauerūt ædificantes, hic cœ-
 pit esse caput angulī, & lapis in quem
 impingitur et petra ad quam offendant,
 nempe

nempe his qui impingunt in sermonē,
neq; credunt in id ad quod & instituti
fuerant. Vos autem genus electum, re-
gale sacerdotium, gens sancta, populus
peculiaris, ut uires annuncietis eius,
qui ē tenebris uos uocauit in admirabi-
lem lucem suam. Qui quondam eratis
non populus, nunc populus Dei: qui
quondā non consecuti misericordiam,
nunc estis misericordiam consecuti.

Scripturis declarat atq; confirmat quod haecenus
de lapide Christo, & sacerdotio Christianorū dixit:
ut simul & Christum pro more apostolico, conuersis
nuper ad fidem Iudaeis Gentibusq; commodius prae-
dicaret commendareiq; & sua contra calumniatores
solidaret. Dixerat Christum lapidem esse uiuum qui-
dem, sed reprobatum ab hominibus & tamen à Deo
electum, id iam cōprobat Isaie testimonio transcripto
ex 28. cap. Verba Isaie haec sunt: Audite uerbū Do-
mini ō illusores, qui consultum uobis putatis (sensum
reddo) ceremonijs & rebus externis: fallimini pro-
sus & frustra uobis salutem ex mendatio pollicemini.
Nemo enim nisi per Mesiam sanabitur. Sic enim di-
cit Dominus: Ecce ego mittam in Zion lapidem, lapi-
dem probatū, angularem, preciosum, firmissime fun-
datum: qui crediderit nō festinet. Deus ergo unicam

Vnica sal-
lus in Chri-
sto.

duntaxat in orbe firmitatem constituit, cui qui inni-
tuntur nō cadunt. Id quod festinandi uerbo per Me-
talepsim significauit. Qui enim festinant plerunq; im-
pingunt et cadunt, qui uero cunctantius atq; circum-
spectius incedunt rārius offendunt & cadunt. Apo-
stoli ergo nō uerba sed sensum reddiderūt. Qui cre-
diderit in illo nō pudefiet. Sed quid nobis frustra fa-
cimus negotium? cum ipse Petrus locum Isaie luculen-
ter exponat, lucunda enim distributione subdit, Vo-
bis quidem preciosus est qui creditis: cāterū incred-
ulis lapis reprobatus. Hic nos de singulis agemus plu-
sculis. Petrus enim in scripturarum abdita relegans
occasionem ampliora cogitandi sedulis suppeditauit
lectoribus. Primo lapis dicitur Christus propter fir-
mitatem (ut supra quoq; annotauimus) & ueritatem.
Psal. 17. Dauid enim in Psalmis dicit, Diligā te Domine forti-
tudo mea, Dominus rupes mea, & propugnaculum
meum, & eripiens me, lapis meus, confidam in ipso,
scutum meum, & cornu salutis meae, protectio mea.
Lapis in fundamen-
to fundatus.
Matth. 16. Deinde lapis dicitur fundatus firmissime, siue in fun-
damento fundatus, uel propter fidē Dei immobilem,
uel propter cōtemptum & humilitatem incarnatio-
nis, uel propter edificium impositum. Christus enim
fundamentum & Petra ecclesiae est. Et Paulus eō al-
1. Cor. 3. ludens ait, Fundamentum nemo potest ponere aliud
quā quod positū est Iesus Christus. Sed et nō ipsam

nos, sed ipse nos portat, qui dixit, Non uos me elegi-
 stis, sed ego uos elegi. Ioan. 15. Præterea Angularis ^{Lapis ang-}
 dicitur lapis. Petrus in præsentiarū unica uoce utens ^{gularis.}
 ἀκρογωνίου appellauit, quasi dicas sumangularē:
 idq; duplici nomine, tum propter glorificationē quæ
 reprobationem consequta est, tum propter hostes qui
 ipsum reprobauerunt, quibus factus est lapis angularis,
 in quem licet conuitijs impingant impij, sibi tamen
 suisq; capitibus magis quàm angulari lapidi nocent.
 Angularis quoq; dictus quod iuxta Pauli uerba ex
 duabus Gentibus unā fecit, ueluti in edificijs publicis
 angularis solet duos sibinectere parietes. Iam et præ- ^{Lapis}
 ciosus dicitur propter pios quibus in hoc mundo ni- ^{preciosus}
 hil est preciosius Christo precioq; redemptionis eius.
 Sentiant enim in hoc uno satis esse firmamenti gaudiij
 & uitæ, in nulla autem creatura istius quicq;. Vnde
 D. Petrus apud Ioannem, Quo iremus Domine? ait, Ioan. 6.
 Tu uerba uitæ habes, & nos credimus & cognoui-
 mus quod tu es Christus filius Dei uiui. Norunt pij
 lapidem quidem istum reprobatum esse à sapienti-
 bus mundi, sed huic id opponunt, quod reuera præ-
 ciosus est. Impijs enim (descendimus iam ad alterum
 distributionis membrū) lapis reprobationis & petra
 scandali est. Quæ sanè uerba D. Petrus partim ex ^{Lapis re-}
 isaie s. cap. partim ex Psal. 117. transcripsit. Isaias ^{probatio-}
 populū Iuda consolans ne sibi ab incurfione & minis ^{nis.}

Ioan. 3.

Syrorū principis metuat, Dominum solum timendum
 esse docet, qui sit petra firmissima sibi fidentibus &
 sese ad ipsum in spe recipientibus, Petra autē offen-
 sionis diffidentibus. Vt enim fidelium pater, ita infi-
 delium prætor et iudex est Deus. Pari ratione Chri-
 stus Dominus pijs author est salutis, impijs argumen-
 tum damnationis. Nam qui in eum nō credit, iam iam
 condemnatus est. Porro locus Psalmi 117. hic est ad-
 uerbum, Lapidem quem reprobauerunt edificantes
 factus est in caput anguli. A Domino factū est istud,
 & est mirabile in oculis nostris. Continent autē hæc
 prophete uerba & gloriam & contumeliā siue mor-
 tem Christi, præterea & frustratam impiorum spem.
 Ceterum collationem habent tacitam. Quemadmo-
 dum enim edificantes lapidem aliquem insignem re-
 iiciunt ab edificio ne locum in eo habeat ullum, qui
 tamen uel inuitis uel nescijs edificij magistris tandem
 in summū elatus angularis fit lapis: ita Christus Do-
 minus à scribis ac Legis doctoribus qui populi Dei
 uidebantur magistri reprobatus, & ueluti impostor
 et seditiosus minimeq; edificio Dei aptus, primū qui-
 dem ē synagoga eiectus, deinde uero in crucem ada-
 ctus, tandem inuitis hostibus suis, tertia die à mortuis
 resurrexit cælosq; conscendit, factus iam angularis
 lapis qui ex utrisq; unum fecit, & pijs author salutis,
 impijs argumentum æternæ damnationis existit: in
 quem

Petra scan-
dali.

quæ si qui impingunt doctrinæ euangelicæ uel insensu,
uel in Christum crucifixum iniuriæ et blasphemæ, suo pe-
ccato corrumpunt & in puluerem atteruntur. Simeon
enim apud Lucam in 2. dixit, Hic positus est in ruinam
& in resurrectionem multorum in Israël, & in signum
cui contradicitur. Quin & ipse Petrus Israëlitas ma-
xime impegiſſe dicit. Hi enim impegerunt (ait) in ser-
monem, nec crediderunt ad quod instituti fuerant.
Impingunt enim in euangelium Iudæi, dum eius præ-
dicatione offenduntur, non credentes eum esse Messiam,
quem tamen fides ueritasque euangelica Christum esse
testatur, & cuius nomine tot patribus factæ sunt pro-
missiones, quarum cum ipsi heredes sint, eas tamē opes Act. 3.
repellunt quas ipsis ante cæteras offert Deus. Id quod
& Christus in ipsis accusat apud Matthæum in 23.
ubi et pluribus de occæcatione eorum differit. Hisce
uero omnibus sustulit Petrus etiam crucis scandalum,
atque istorum docuit contemnendas esse calumnias, qui
euangelium indignis conspurcant ludibrijs. Nunc per
apostropham ad Gentes imò ad omnes Christianos
conuersus dicit, Vos autem genus electum, regale sa-
cerdotium, &c. Quibus uerbis superiora illa quæ de
sacerdotio omnium Christianorum proposuerat, ita
confirmat ut tamen filum orationis non interrumpens
nouam ordiatur telam. Adhuc enim coherent hæc
cum ijs quæ proxime præcesserunt. Hoc enim dicit.

F

Christiani
loco Iu-
dæorum
populus
Dei.

Qua condi-
tione
electi Iu-
dæi.

Iudæi qui Christianam religionē & doctrinam euangelicam conuitijs proscindunt lapidemq; Christū reprobant, putant nos esse prophanos, se uero populum electum, qui templum sacrificia & sacerdotium habeat: sed longē falluntur. Nam ipsos nō probat Deus, qui carne rebusq; externis repudiatis, spiritum & spiritualia poscit. Quod ergo coeperam dicere uos, qui Christo fiditis, esse domum spirituales sacerdotiumq; sanctum, id nunc absoluiam & scripturis muniam, nempe quod uos qui Christo creditis elegerit Iudæorum infidelium loco, ut uos posthac gens electa & sancta ipsi spirituales offeratis hostias, sacrificium uidelicet laudis & gratiarum actionis. Transumpsit autem testimonia ex Exodi cap. 19. Isaie 43. uel 66. & Osee 1. Verū retractabimus singula: est enim locus insignis & fecundus. Dominus apud Moysen non citra conditionem elegit in peculium Gentem Iudæorum. Dixit enim, Si audiendo audieritis uocē meam, & custodieritis pactum meū, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est enim omnis terra, sed uos eritis mihi in regnū sacerdotale & gens sancta. Istis uero testatur Dominus suam esse totam terram adeoq; ad se omnium gentium pertinere curam. Non enim putandū est quod Deus uerax iustus clemens et omnipotens solos curarit Iudæos alias uero gentes neglexerit omnes: sed illud potius credendū est, quod dum

curam

curam gereret omnium, ex omnibus tamen delegerit
sibi gentem Iudaicam in peculium: ita ut in hac ma-
xima potentie bonitatis & iusticie sue aderet ar-
gumenta, in primis uero per hanc toti orbi exhibe-
ret Christum, adeoque & hanc faceret toti mundo
exemplum. Interim uero dum illam sibi delegerit, non
citra conditionem delegit, utique liberum sibi permit-
tens illam si uideretur, si pactis non staret, repudiare,
& aliam in locum istius substituere. Si (ait) audiendo
audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum,
eritis mihi in peculium. Proinde, Si non audieritis uo-
cem meam, non eritis peculium mihi. Iam Petrus dixit
quod Iudaei non crediderint in id ad quod instituti fue-
rant: unde iam planum relinquitur, quod Iudaei post-
hac non sint peculium Dei, sed illi potius qui audiunt
uerbum Dei, credunt & pactum custodiunt. Id quod
Gentes fecere, unde et Gentes posthac sunt gens uere
sancta, id est munda & separata a prophanis, uerum
utique peculium ein sundertrut Gottes. Impij sane
& prophani, iniurij & blasphemi in filium & euan-
gelium Dei non possunt esse peculium Dei. Regale sa-
cerdotium uocauit precipuum & nobile siue selectum
ut cum nos delicias nostras uel epulas uel uestes uel
liberos appellamus regium cibum uestem puerum,
ein künigliche spyß/oder ein fürstlich mensch.
Iam uero quo illud pertineat sacerdotium explanant

consequentia, ut uires prædicetis illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem lucem suam. Id quod ex Isaia 43. cap. de sumptu uidetur, ubi ad hunc modum legimus, Populū istum formaui mihi, ut laudem meam annunciet. Quibus nō absimilia legis in 66. eiusdem cap. Certè Annunciandi uerbo & ppheta & Apostoli utuntur pro laudandi & gratias agendi affectu. Id frequentissimum est in Psalmis, & Paulus 1. Cor. 11. Mortem Domini (ait) annunciate, donec ueniat, id est, mortē Domini gratiarum actionibus & laudibus celebrate. Quin & hoc loco caussam obiter recensuit, ob quam Deus sit à nouo hoc concelebrandus sacerdotio, nimirum quod ab errorum & peccatorum tenebris liberatos, illuminarit nos gratia sua & euangelica ueritate: quæ multis nominibus luci passim in scripturis confertur, id quod notius est quàm multis iam exponendum sit. De hoc ipso sacerdotio & sacrificandi modo Oseas propheta disertissimis uerbis ita disseruit, Conuertere Israël ad Dominum Deum tuum. Vnica enim uia ad salutem est conuersio ad Deū. Ad hanc porro in primis monere debet peccatorū calamitas. Addit ergo, Quoniā impegisti in peccatis tuis. Sed & copiosius exponit quid Deo offerendum sit ubi ad eum cōuerti statueris. Tantū uerba (ait) portate uobiscum, id est sacrificium confessionis & laudis, *Bungend nun gūte wort mit tich.*

Annunciare pro celebrare.

Sacrificiū laudis.

Oseas. 14.

Iam & illa bona uerba, id est formulam huius sacrificij præscribit, Dicite, Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus uitulos labiorum nostrorum. Graue inquam scelerum onus animis incumbit nostris, tu solus id auferre potes, miserere ergo nostri Domine, & aufer à nobis peccata nostra: vnd nimm rächt für güt von vns/boni consule tenuitate nostram, & offeremus tibi uitulos labiorum, id est laudes & gratiarum actionem pro eo quod nos à peccatis mundaueris. Hoc uero quid aliud est, quàm quod Petrus dixit annunciare uirtutem eius qui nos è tenebris in admirabilem lucem uocauit? Admirabilem inquam quia et Isaias dixit, Domine quis credet auditui nostro? & Dauid, A Domino factum est hoc, & est mirabile in oculis nostris. Istis omnibus per se aliàs satis firmis adiicit clariss. de uocatione Gentium sententiam, ex 1. cap. Osee sumptam, ne quid dubij in cuiusquã pectore remaneret, In ea Gentes uocauit nõ populum, id est, impios, quorũ non miserabatur Deus. Verum hunc locum explanat Paulus ad Ephesios 1. Illud obiter annotandum Petrum dixisse λαός ἐς τὸν ποιόντα populus acquisitionis, tropo Hebraico pro populo parto siue acquisito nimirum sanguine Christi, ein erarnet volck. Attamẽ ego subinde uerbi populum peculij qui proprius ποιούσιος & acquisitus dicitur. Plura de significatione huius uerbi

COMMENT. IN I. EPIST.

Erasmus in Annotat. 2. cap. ad Titum. Ista uero de Christo haftenus perorauit Petrus, quod solus Christus sit firmitas & fundamentum fidelium, quem cum Iudaica gens recipere noluerit, repudiata sit, & in locū eius Gentes surrogatae quae posthac sanctus Dei populus Deo spirituales hoc est laudis & gratiarum actionis offerant hostias. Ex quibus nos illud primo colligimus, unam esse ecclesiam, unū populū ueterem & nostrum, siue nos in locum repudiatorū successisse Iudeorum. Id quod Paulus clarius declarauit per similitudinem arboris, ē qua naturales rami defracti, & in defractorum locum syluestres insiti sint. Quod & illae Domini in euangelio similitudines pertinent, quibus regnū Dei Vineae comparat & Nuptijs. Non enim aliam sibi comparat uineam, non nouas componit nuptias: sed alios conducit colonos, atqui in eandem uineā, & neglectis ijs quos primo inuitarat alios ad nuptias sed easdem inuitat. Vt uinea semper eadem eadem permaneant nuptiae, coloni & inuitati tantum mutantur. Porro quantum aut qua in re à nobis distent ueteres illi ante aduentum Christi patres alibi satis est expositum. Secundo colligimus Pont. Romanum prorsus esse impium, utpote qui sibi tribuit, quod nulli hominum citra maximam potest tribui blasphemiam. Hic enim uerborum Petri, cuius se falsò iactitat uicarium, oblitus, sese ecclesiae caput per-

Vna ecclesia unus populus.

In nouam religionē.

tram

tram & fundamentum esse ait. Idem ille uerū Christi sacerdotium, suo illo Chananaico, hoc est mercatorio sacerdotum ordine obscurauit adeoq; & conculcauit: sed & carnalibus suis sacrificijs spirituales & ueras Christianorum oblationes in neglectum & contemptum abduxit. Id cum hodie pleriq; seramus indignius, ille nos hæreticos esse clamat. Ceterum nos nihil aliud quàm Christi gloriam assertam et uerum sacerdotium ueraq; sacrificia cupimus restituta. Nec diffidimus Deo, certi quod spiritu oris sui indies magis magisq; interficiet impium, interim & petra futurus sit credentibus & lapis offensionis omnibus aduersus ueritatem cōuitiantibus. Erudite enim ^{Za=} Semper charis in cap. 12. ecclesiam & ueritatem. ^{Oppugnata ueritas,} Christiana nam comparat lapidi oneris siue exercitationis, ad ^{ta ueritas,} quem fortitudinem suam explorent adolescentes, at ^{oppres-} tamen non sine insigni suo periculo. Dicit autem, ^{pijs: sed} In ^{semper uis} die illo ponam Hierusalem lapidem oneris omnibus populis, qui tollent illum lacerando lacerabuntur, & congregabuntur contra eam omnes gentes terræ. Pugnabitur quidem aduersus ueritatem, dabiturq; quibusdam uictoria & successus tam fœlix, ut prorsus uicisse uideantur & lapidem istum super uerticem capitis leuasse, sed uincet tandem pondere, illisq; ipsis illidet cerebrum uictoribus. Quod & Christus hisce uerbis significauit, Qui ceciderit super lapidem.

illum confringetur, super quem uero ceciderit con-
teret eum. Nemo igitur prosperitate impiorum se-
ducatur. Aderit aī quando Deus ultor. Nihil in hoc
mundo stabile. Omnis caro scenum, & omnis gloria
ceu flos graminis: exaruit gramen & decidit flos: at
uerbum Domini manet in aeternum. Proinde quisq;
euret ut omnibus diuenditis margaritam emat euan-
gelicam, atq; omni huius mundi securitate contempta
cōferat se in petram Christum lapidem uiuum pre-
ciosum & in fundamentis Zion firmissime fundatum,
cui qui nituntur aeternum non cadent.

Dilecti, obsecro, tanq; aduenas & pere-
grinos abstinete à carnalibus cōcupis-
centijs quæ pugnāt aduersus animam,
& conuersationem uestram habete hos-
nestam inter gentes, ut in hoc quod ob-
trectant uobis quasi maleficis, ex bo-
nis operibus æstimātes uos, glorificent
Deum in die uisitationis.

Cōtextus
& status
orationis.

Quæ hætenus ex prophetarū testimonijs de Chri-
sto lapide & populo sancto dicta sunt, aliena cuipiā
ab instituto Petri poterant uideri, sed propriissima
sunt. Institutum Petri est innocentiam sanctorū pe-
ctoribus inferere. Huc iam probe quadrabant testi-
monia de sancto populo super Christū fundato. Hos
enim in primis decebat innocentiam uitæ colere, ne
impij

impij & prophani sic aliquando abijcerentur, ut Iu-
dei, in quorum locum subire, erant abiecti. Verum
istud iam clarissimis uerbis ingerit cum dicit, Obsecro
ut abstinatis à carnalibus desiderijs, nimirum ut ue-
rum Dei templum, gens sancta & sacerdotium san-
ctum esse possitis. Pro more autē pristino passim non
uulgaria miscet argumenta, quibus auditores ad san-
ctimoniam trahat. Principio blandis eos uerbis com-
pellans, monet meminerint sortis suæ, nempe quod in
hisc terris non habeant manentem locum, sed uelut
aduenæ sint & peregrini. Nostra enim conuersatio
(ut Paulus ait) in coelis est. Cœlestia ergo nobis co-
gitanda, animiq; ad æternam patriam alleuandi sunt.
Si quid interim dum hic in exilio agimus sinistrior
abstulerit fortuna, si raptores huius mundi nos spolia-
rint facultatibus terrenis: aut si dexterior aspirans
fortuna, mollius hic uiuere contingat, meminerimus
semper nos peregrinos esse, qui etsi lautius uiuant in
diuersorijs, desertis tamē delicijs ijs pergunt ad ueras
patriæ delicias: etsi spolientur æqui boniq; cōsulunt,
modo ad patrias ædes aliquando perueniant. Nobis
itaq; pari ratione spernenda uoluptas, contemnendæ
aduersariorum minæ, constanter per patientiæ cam-
pum tendendum ad patriam cœlestem, sedes ubi fata
quietas ostendunt, ubi et illorum (ut poëta dicit) me-
minisse iuuabit. Per carnales uero concupiscentias

Christiani
peregrini
sumus.

intellexit totam scelerum & peccatorum uniuersita-
tem, quæ ex concupiscentia animi malorum omnium
& fonte & fomite existit. De ea ad Roma. 7. Addi-
tur caussa cur carnalibus sit reluctandum affectibus.
Militant enim aduersus animam. Anima uero acci-
pitur hic pro mente religiosa & illuminata à Deo.
Illam oppugnant cōcupiscentiæ carnales, ut uincant,
occidant, in suas partes pertrahant, & in sempitera-
num demergant interitum. Tracta est metaphora à
militia. Vsus est eadem Paulus ad Galat 5. & Ro-
manos 7. atq; 8. cap. ubi de his plura annotata sunt.
His iunguntur iam argumenta ab honesto & utili
ducta. Pulchrū enim est ut coram ijs uiuamus sancte,
qui uel odio uel ignorantia, maleficij nos insimulant.
Vtile quoq; quod inde glorificatur Deus et reluctan-
tes pertrahuntur ad agnitionem ueritatis. Semper
quidē male audiūt Christiana religio: id quod uidere
est in Apologetico Tertulliani, & in operibus Cy-
priani & Eusebij: nil ergo mirum si uel hodie male
audiat. Verum innocentia uitæ & morum probitate
semper superati sunt à Christianis aduersarij. Eadem
ratione et hodie nobis uincendi sunt hostes euangelij,
qui religionem nostram hæreseos turbarum & pro-
ditionis insimulant. Sancta & uera est doctrina no-
stra, sancta & uera sit etiam uita. Dies ἐπισκοπῆς
inspectionis siue uisitationis hoc in loco in bonā par-
tem

tem usurpauit. Paraphrastes sensum sic reddidit. In-
tegritate morum et in omnes beneficentia comperta,
resipiscant & illi agnoscant errorem suum, afflati
misericordia Dei cum illi uisum fuerit & illos attra-
here, qui uos delegit, iamq; glorificent eum ex pijs
uestris operibus quem ante ignotum detestabantur.

Proinde subditi estote cuius humanæ
creaturæ, propter Dominum, siue
regi tanquam præcellenti, siue præsidis
bus, ut qui per eum mittantur ad uindis-
ctam quidem nocentium, laudem uero
recte agentium. Quoniã sic est uoluntas
Dei ut benefaciendo obduretis os ho-
minibus stultis & ignorantibus; tanq;
liberi & nō ueluti prætextum habentes
malitiæ libertatem, sed tanq; serui Dei.

Haftenus in genere de uera disseruit religione,
certitudinem fidei nostræ ostendens & summa qui-
dem eius fundamenta iaciens, præterea monens ut in
hac per patientiã uitæq; sanctimoniam cōstanter per-
seueremus in finē usq; : posthac speciatim ad præci-
pua Christianorū officia descendēs, ea ut in patientia
& uera sanctimonia præstanda sint præscribit. Pri-
mo autem differit de obedientia magistratui & legi-
bus ciuilibus præstanda. In genere uero, Subiecti (ait)
estote cuius humanæ creaturæ. Id quod Lutherus

Obedire
dictis prin-
cipum.

uerit, Subiecti estote omni humano statuto. Græca enim ueritas sic habet, ὑποτάγητε οὐρ πᾶσι ἀνθρώπων κτίσει. Et sanè κτίσις potest significare ordinationem & constitutionē ciuilem, quam forsā dixit humanam, id est, ad res hominum conseruandas institutam. Cæterum uideri poterat Petrus suo quodam dicendi genere usus, nihil tamen dixisse aliud, quàm quod Paulus præcepit potestatibus supereminentibus obediendam esse. Nam statim subiungitur Siue regi, siue præsidibus: quibus exposuit, quid per humanam intellexerit creaturam, ordinationē uidelicet magistratus, quæ ad res humanas conseruandas sit instituta. Quod si priorem sententiam fueris sequutus, obseruabis duplices esse Constitutiones humanas: aut enim uersantur circa religionem, aut circa res ciuiles. Quæ circa religionem uersantur præscribunt cultū Dei, ceremonias instituunt, & extra uerbi Dei regulam uaria superstitionis instituta tradunt. Cuius generis sunt pleræq; patrū traditiones & constitutiones pontificiæ. De quibus in euangelio Dominus dixit, Frustra me colunt docentes doctrinas præcepta hominū. Porro quæ circa res ciuiles uersantur, æquitatem pacem publicamq; honestatem instituunt, Cuiusmodi sunt leges Cæsareæ & ciuiles, de emendo, uendendo, locando, mutuo, hæreditatibus, idq; genus alijs ad religionē nihil pertinentibus innumeris. Quibus si

Humanæ
constitu-
tiones.

bus si quis non obediat, nisi cum pietate & charitate
 prorsus pugnent, non uideo quomodo Christiano no-
 mine dignus esse possit. Nihil enim firmamenti habet
 quod tumultuosuli quidam subinde obijciunt, Frustra
 me colunt præceptis hominum. Neq; enim hæc à no-
 bis in cultum Dei fiunt, sed in emolumentum nostrum,
 nempe ut salua republika, nos quoq; salui esse possi-
 mus. Neq; uero Dominus istud uerbi (ut audiuiimus)
 dixit de ciuilibus sed spiritualibus (ut uocant) consti-
 tutionibus quæ ad cultum Dei instituuntur. Quod si
 posteriorem amplectaris sententiam, iam sub regis
 & præsidum nominibus omnis generis magistratum
 intellige. De quo ad Roma. 13. copiosiora dedi. Iam
 uero quare obediendum sit, adiungit, Propter Domi-
 num. Non (inquit) hoc tantum nomine obediendum,
 quo supplicium deitemus quod sumit de inobedien-
 tibus magistratus, sed quod ipse quoq; Dominus obe-
 dientiam præcipit. Paulus enim dicit, Quisquis resi-
 stit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem re-
 siterint, sibiipsis iudicium accipient. Appenditur
 & aliud cur obediendum sit. Missi sunt ad uindictam
 nocentium, laudem uero recte agentium. Finis in quem
 (ait) institutus est magistratus, bonus est, ergo omni
 modo obediendum est. Hic aut est finis, ut supplicio-
 rum metu coërceantur scelerati, præmijs uero ad uir-
 tutes incitentur probi. Porro $\omega\varsigma \delta\epsilon \dot{\iota} \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon \omega\epsilon\mu$

Oportet
 Deo plus
 obedire
 quam ho-
 minibus.

Cur insti-
 tutus ma-
 gistratus

COMMENT. IN L. EPIST.

δὲ τοῦτο, id est, tanquam ijs qui per eum mittuntur;
 princeps & dubia est oratio. Ad regem enim & ad
 Deum referri potest, melius tamen ad Deum. Non est
 enim potestas nisi à Deo, qui in Psalmo 81. dicit, lu-
 dicare pauperem & orphanum inopem & egenum
 iustificare. Eripite pauperē, & inopem de manu im-
 piorum liberate. Id demum est ad uindictam nocen-
 tium, laudem uero bonorū esse missum. Neq; nouū est
 quod laus ponitur pro assertionē defensioneq;. Vete-
 rum enim Leges, id quod & Eras. ex Platone anno-
 tauit, non solum minabantur pœnam male agentibus,
 uerum etiam præmijs inuitabant ad officia. Et Domi-
 nus apud Lucam in 22. ait, Reges gentibus imperi-
 tant, & qui potestatem habent εὐεργέται καλοῦνται,
 id est benefactores uocantur. Vocantur autem dixit
 ad morem Hebraicum pro sunt. Id est, in hoc instituti
 sunt reges, ut benefici sint. Plura de his ad Roma. 13.
 Præterea adiungitur aliud quod moueat ad obedi-
 tiam. Hæc enim est uoluntas Dei ut benefaciendo ca-
 lumnias ethnicorum eludatis, qui si æquum iugum
 detrectaretis legum, probabiliter dogma damnarent
 Christianum, quasi omni parte æquo & iusto repu-
 gnans, cum alijs mysteriorū Dei ignari, temerius &
 sinistrius iudicet de religione Christiana: nolim ergo
 commodiorē ipsis præberi nostra inobedientia ansam
 damnandi sanctū & uerum dogmatis genus, D. Paulus
 146

lus alibi eandem hanc rationem clarioribus uerbis sic
 extulit, Subditi estote, ne nomē Dei & doctrina male
 audiat. Iam uero quod multi tum essent ut & nostris
 fuere seculis, qui libertatis Christianae praesidio se à
 magistratus & omnium legum iugo arbitrantur li-
 beratos, non intelligentes uerā Christianorum liber-
 tatis naturam & genium, non citra increpationem
 tacitam dicit, Nec est quod quisquam uestrū se liber-
 tatis Christianae titulo obedientia magistratus iusta
 subducat. Liberi sanē estis, sed à peccatis ne illa uobis
 dominantur, à lege id est umbra & maledictione le-
 gis: nemo igitur maliciae suae aut instituto peruerso
 debet prætendere libertatem: quasi uero Christiana
 libertas licentia peccandi sit, quam mox titulo liber-
 tatis defendere liceat. Serui Dei sumus liberati à ser-
 uitude demonis mundi & carnis. Deo ergo posthac
 seruiamus. Deus praecepit Magistratui obediamus.
 Proinde seruiamus Deo obedientia. Copiosius de li-
 bertate Christiana disputatum est in Romanis.

Omnes honorate, fraternitatem dilis-
 gite, Deum timete, Regem honorate.

Rem copiosissimam uno iam uerbo breuiq; sen-
 tentia comprehendit, quid Christiani debeamus non
 modo magistratui, sed omnibus penē hominibus: id
 quod multi copiosissimis libris editis nondū asseque-
 ti sunt. Sententia Petri tripertita est. Primam sententiae

Abusus
 libertatis
 Christianae.

Scopus
 externarū
 functionū
 humanarū.

partem sic exponit Paulus, Reddite omnibus quod debetur, cui tributum tributum, cui uestigal uestigal, cui timorē timorem, cui honorem honorem. Germanice diceremus Thünd yederman was jr schuldig sind. Secundam partem idem Paulus hisce uerbis explanauit, Nemini quicq̃ debeatis, nisi hoc ut in uicem diligatis. Tertiam uero paribus penē uerbis annumerauit Christus, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Illud tamen obseruandum in primis qd' Deo timorē, regi uult impendi honorē.

Famuli subditi sint cum omni timore dominis non solum bonis ac humanis uerum etiam prauis. Nam hæc est gratia si quis propter conscientiam Dei suffert molestias præter meritum afflictus malis. Quæ enim est laus, si cum peccantes alapis cædimini, sufferetis. At si cū benefacitis et tamen malis afflicimini sufferetis. Hæc enim est gratia apud Deum.

Serui.

Instituit famulos. Græca ueritas οἰκέτης dixit, At Cælius Lectio. antiq. lib. 13. cap. 49. differentiā ponēs inter δούλον καὶ οἰκέτην. Δούλος (inquit) & οἰκέτης differunt, uti in secundo de Concordia prodit Chrysippus. Nam est οἰκέτης qui etiamnam seruitutem seruit. Δούλος autem ἀπελευθεροῖται dicat

dicat, id est libertum, et uniuersum ministrum quemlibet. Instituit ergo Petrus seruos qui seruitutem seruiebant et sub infidelium dominorum iugo gementes, ^{1. Tim. 6.} indignum putabant ut liber populus, Christianorum uidelicet, tam indignis modis opprimeretur ab impiorum dominio. Habuere et uetera secula Iudam Galileum, Saduchum, Spartacum, et nostra tempora barbarum per uniuersam fere Germaniam authores, qui eiusdem sententiae cum his, libertatem Christianorum non intellexerunt. In 1. ad Corinth. 7. cap. dicit Paulus, Qui in Domino uocatus est seruus, libertus Domini est, ne ergo tibi sit cura, attamen si potes liber fieri magis utere. Ita et Petrus ut seruum et impatientiae aestum restringeret, ait, Nolo ut serui ora sua herili subducant capistro, sed potius uolo ut subsint Dominis suis, adeoque et cum timore ac reuerentia subsint. Timor supercilium contemptum et fastum deprimunt. Eadem uerba legere est et apud Paulum in 6. cap. ad Ephesios. Iam ne responsarent, Obediremus si essent uiri boni et Christiani, at durum est tam misere excarnificari innoxios ab impijs: praenuntiat et ait, Non solum bonis ac aequis siue humanis, sed ^{τοῖς σκολιοῖς} etiam prauis ac asperis, siue difficultibus. Rationem addit, quam per Antistrephon quodpiam ipsorum opponit obiectioni. Haec (ait) est gratia si quis praeter meritum tantum propter conscientiam

G

tiam Dei affligitur. Obscurior autem paulò est hæc
sententia propter sermonem insolentiorē. Nam hæc
est gratia, dixit pro eo quod est, illud demū meretur
laudē. Germani contrariū foelicius enunciauerimus,
Du wirst deß nit vil dancks haben. Et affligi
διὰ σωματικῶν θεοῦ, id est per siue propter conse-
scientiam Dei, dixit pro eo quod est propter causam
iustam pati, nempe cū afflictus sibi de innocentia sua
coram Deo probe conscius, patienter fert iniuriam.
Eam dixit Petrus conscientiam Dei. Sensus itaq; est.
Illud demum Deo gratum est & summis uehendum
laudibus, si quis iustus sit iustamq; causam habeat,
interim tamen afflictionem perpetiatur atq; in hac
patiens sit. Huic sententiæ addit cōtrariam, quam per
interrogationem figurat, dicens, Quid autem laudis
fuerit, si quis uestrum cum ob malefacta uapulat, sus-
fert? Merito enim uapulant mali. Ceterū si quis cum
benefecerit, illatas iniurias constanti toleret animo,
id demum laudem & apud Deum & apud homines
non prorsus stupidos, meretur. Additur enī per Pleo-
nasmon serē aut repetitionem, Hæc enim est gratia
apud Deum. Ex istis omnibus colligimus eos qui ob
malefacta cæduntur aut puniuntur nequaquam mar-
tyrū nobili dignos esse nomine. Exemplā uerius sunt
quā Martyres. Nam qui meritis luunt pœnas exem-
plum sunt aliorū, ut hi illorū calamitate territi minus
peccent.

Martyres

peccent. Martyres uero in causa uera iusta & bona afflicti celsique testimonium ferunt ueritati. Sed de hac re copiosissime simul & doctissime scripsit D. Aur. Augustinus aduersus Donatianos Petilium & Gaudentium. Plura dicit Petrus in cap. 4.

Siquidem in hoc uocati estis: quoniam & Christus afflictus est pro nobis relinquens nobis exemplum, ut insequeremini uestigia ipsius, qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum maledictis incesceretur, non regeffit maledicta, cum malis afficeretur, non minabatur, sed tradidit uindictam ei qui iudicat iuste.

A uocatione siue professione & exemplo Christi trahens argumenta euidentius rapit ad patientiam, ita tamen loquens Seruis, ut nemini nostrum non com-
Christiani ad crucem baiulandi uocati.
 petant. Primo dicit, Religio Christiana non promittit in hoc seculo cultoribus suis opes amplas, uoluptates uarias honoresque splendidos, sed crucem & afflictionem, contemptum & facultatum direptionem. Hae ergo lege in hoc uitae institutum a baptismo suscepti estis, ut patiamini. Proinde nemo caussari potest se sua spe frustratum esse. Secundo absolutum Christi exemplum proponit, qui cum innocentissimus esset, afflictionem tamen sustinuit, nimirum ut eius exemplo

moniti nil aliud quam afflictiones assiduas nobis pol-
liceremur, atq; in his exerciti ad quæuis mala faciem
obfirmaremus. Ceterum uerbis Petri mira inest co-
pia uis & maiestas, quam si quis pro dignitate perse-
qui incipiat uix multis absolvere queat: nos summas
rerum duntaxat perstringemus. Principio in genere
dicit, Etiam Christus afflictus est pro nobis. Deinde
ne quis hoc uerbi tantum ad redemptionis precium tra-
heret, addit, Relinquens nobis exemplum, certe ut in se-
queremini uestigia ipsius. Vnde nos colligimus Chri-
stum non tam ad salutem et propitiationem, quam ad
lucem & exemplum mundi missum esse mortalibus.
In euangelio secundum Matthæum legimus dixisse Do-

Christus
exemplum
uitæ.

Matth. 16.
Ioan. 12.

minum, Si quis uult me sequi, abneget semetipsum,
tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Illo au-
tem uidetur allusisse Petrus, qui et metaphoram tran-
sumpsit ab ijs qui uestigijs quibusdam imprudentiori-
bus uiam ueluti delineant. Hinc succisis membris quid
aut qualia qualiter animo passus sit Christus enarrat,
ut tacita quadam antithesi intelligamus quid nos quoque
deceat. Christus (ait) peccatum non fecit, nec inuen-
tus est dolus in ore eius, attamen afflictus est. Ea au-
tem sunt Isaie uerba ex cap. 53. His iam oppone, Nos
uero peccatores sumus adeoque non nisi ex dolis men-
datio & hypocrisis consuti: minus igitur mirandum
si & nos affligimur, multo minus etiam Deo respon-
sandum

sanctum est quoties patimur. Item, cum dira in Christi-
 stum congererent cōuitia Iudæi & horum primores
 Pharizæi & scribæ, ut extat apud Matth. in 27. cap. Cōuiliari,
 ex Psal. 22. cumq; Dñō nō deessent grauissima scelera
 quæ in aduersarios uere potuisset eiaculari, obticuit
 tamen, imò & pro hostibus suis patrē obsecrauit cæ-
 citatis eorum misertus. Hinc iam discite id quod Paulus
 ad Rom. 12. docuit, Bene loquamini de ijs qui uos in-
 sectantur: bene loquamini inquam, & ne male pre-
 cemini. Rursum, Cum indigna pateretur Dominus, Vindicta.
 cum pro omnipotentia & diuina sua uirtute illos uel
 fulmine coelitus uocato, uel tellure iussa dehiscere se-
 mel potuisset omnes extinguere, deglutire & in æter-
 num demergere interitum, nil tamen uel minabatur
 istorum, sed omnem uindictam patri reliquit, quem
 & iustum iudicem esse nouit, qui ut nemini irrogat
 iniuriam, ita nullam illatam iniuriam finit impunitam.
 Discamus ergo & nos uindictam eidem tradere Deo
 iusto æquo uero & ultori: id quod etiam Paulus in
 eodem cap. docuit, quod iam iam citauimus.

qui peccata nostra ipse pertulit in cor-
 pore suo super lignū, quo peccatis mors
 tui, iusticiæ uiueremus: cuius eiusdem
 uibice sanati fuistis. Nam eratis uelut
 oues errantes, sed conuersi estis nunc ad
 pastore & curatorem animarū uestrarū.

Christus
satisfactio
pro pec-
catis nos-
tris.

Occasione accepta ex Isaia cap. 53. modice ab in-
stituto suo deflectens pro more apostolico scribit de
gratia et redemptionis precio, deq; iustificatione per
Christū. Pleraq; uero transcripsit ex Isaia. Breuiter.
Cum nos onere peccatorum grauati succubuissemus
turpiter et iam iam aeternum expectaremus suppli-
cium, Deus nostri misertus filium suum in mundum
misit qui ferendo oneri idoneus esset. Veniens ergo
in mundū filius Dei, hominis factus est filius, suscepta
carne peccati, id est suscepta natura humana in qua
in crucem adactus peccata nostra munda sua carne,
sancto inquam holocausto expiauit: quod quidē ho-
locaustum diuinæ literæ peccatū appellitant, ppter ea
quod pro peccatis sit oblatū. Aliās fidei syncera et
orthodoxæ mysterijs docti, credimus Christi carnem
de spiritu sancto cōceptam, et ex intemerata uirgine
natam, carere peccato labe seu macula. In crucē ergo
suscensus est Christus, ut peccata nostra portaret, id
est expiaret hostia corporis sui, itaq; nos mundaret à
peccatis: deinde ut innocentia uitæ cōmenderet nobis.
Debemus enim nos qui credimus Christum pro nobis
passum esse mortuū et resuscitatū, carnē nostram unā
cum cōcupiscencijs cruci figere, ut in nouā uitā spiritu
Dei resuscitati, Deū colamus nō mortuis operibus sed
uiuis fidei sanctæ fructibus. De qua re egregie disputa-
uit Paulus ad Rom. 6. Ceterū operibus hisce sancton-

Galat. 5.

rum

rum uiuis, iusticiæ inquā, nō tribuenda peccatorū expiatio, sed sanguini Christi. Petrus enim dicit, Cuius eiusdem uibice sanati sumus. Ambrosius alibi legit, Cuius uulnere plagarū sanati sumus. Alij legūt, Cuius liuore sanati sumus. Est aut liuor uestigium plage in cute, uel tumor ex plaga concretus, ein Blütmass. Intellexit autē propheta crucē & uerbera, uulnera, sanguinis effusionē et ipsam mortē, quæ uita et emundatio nostra est. Ex eiusdem prophetæ autoritate comparat genus mortaliū ouibus palantibus, ut apta collatione, & miseriam notet mortalium, & gratiæ diuinæ erga nos magnitudinē. Eadem allegoria usus est etiam Christus apud Lucam in 15. Præterea ipsum saluatōrē nostrū (ut in allusione perstaret) ποιμένας uocῶν τοὺς οἰκνοῦν, id est pastorem & episcopū, siue curatorem (Episcopi enim de rebus necessarijs prospiciunt) uocauit, id quod apud Ioan. in cap. 10. Lucam in 15. & Ezech. 34. cap. exponitur. Paraphrastes, Christi (ait) uinculis, plagis, uulneribus, cruci et morti debetis, quod pristinae uitæ peccata non imputat Deus. Nam ante (nempe ante cognitū Christum) uelut oues palantes absq; duce, alij aliō aberrabatis, quo quemq; sua ducebat cupiditas, existimātes licere quicquid liberet, sed ab errore pristino nunc cōuersi estis ad Christum Iesum, pastorem et curatorem animarum uestrarum. Hunc si sequamini ferendis præter

meritum afflictionibus malorum, illo duce peruenietis
ad immortalitatis gloriam.

Cap. III. Similiter uxores subditæ sitis uestris
uiris, ut etiam qui uerbo non obtempe-
rant per uxorū conuersationem absq;
uerbo lucrifiant dum consyderant cum
reuerentia coniunctam castam conuer-
sationem uestram:

Verè bo-
na opera.

Redit nunc in uiam, & officia Christiana descri-
bere pergit. Multum autem bonæ frugis in matrimo-
nio est si recte institutum sit in timore Dei. Nam &
calamitates uariæ & scelera innumera oriuntur ex
coniugio malo. Qui hactenus de operibus bonis ex
Pontificiorum parte scripserūt uere bona opera ne-
glexerunt, fictitia quedam laudibus extulere. Nam
monachismum, ceremoniarū studium, ieiunia stolidā,
& preculas superstitiosas laudauere, interim uera
Christianorum officia neglexere prorsus. Neq; puta-
uerunt eos labores quos perferunt serui uel coniugati
ullum inter opera bona habere locum. At D. Petrus

Impar cō-
nubium.

his primum assignat. In presentiarum eas primum
uxores instituit, quæ incredulis iugatæ maritis impe-
rium eorū hoc ferebant impatientius. Petrus autem,
nihilominus obediendum esse docet, nimirum in ijs
quæ religioni Christianæ prorsum aduersa non sunt.
Paulus enim in 1. ad Corinth. cap. 7. loquens de im-

pari